

копия съ дълги чешки желъзни остриета ¹⁰². Сигнали давали съ дълги прави тръби.

Много е съмнително, дали въ борбата за животъ или смъртъ между българи и турци се е употребявало огнестрелно оръжие. За първото оръжие на Балканския полуостровъ, доколкото ни е известно, се споменува въ 1383 г. Венецианцитъ тогава продали на босненския кралъ Твърдко една галера заедно съ единъ falconus като голъма рѣдкостъ ¹⁰³.

Да строятъ военни машини българитъ се научили отъ византийцитъ, които съ голъма любовъ се отнасяли къмъ тази специалностъ на старото римско военно изкуство. Когато византийцитъ обсадили Стрѣза въ Просѣкъ, били обсипани съ камъни отъ метателни оръдия; машинитъ на българитъ управлявалъ тамъ единъ строителъ-майсторъ, който преминалъ отъ византийска служба къмъ възстаналитъ, понеже дълго време не получавалъ заплата. Твърде изкусенъ за строежъ на метателни и стенобойни машини билъ царъ Калоянъ ¹⁰⁴. Съ помощта на една машина отъ своеобразна конструкция той превзелъ Варна. При атаката на Дидимотихонъ той дори отвелъ рѣката отъ стенитъ; при все това, макаръ кулитъ и да били силно разтърсени отъ камънитъ имъ, българитъ при опита си да превзематъ съ пристѣпъ стенитъ, като се изкачили на тѣхъ по стълби, били отблъснати. Въ 1206 г. Калоянъ дене и ноще бомбардиралъ стенитъ, кулитъ и кжцитъ на Одринъ съ камъни, хвъргани отъ 33 катапулти. Въ сжщото време стенитъ и кулитъ били разрушени. Следъ смъртта му, изглежда, това изкуство било забравено; Акрополитъ дори упрѣква българитъ, че не умѣятъ да обсаждатъ градове.

Главната сила на българитъ била въ планинскитъ войни и изобщо въ гверилата. Тѣснитъ родопски, сръдногорски и балкански проходи погълнали хиляди византийци, избивани съ градъ отъ стрели и съ откъртени скали. Впрочемъ, българинътъ умѣлъ да се бие и на открито поле ¹⁰⁵. Царъ Михаилъ (1323—1330) ималъ винаги въ лагѣра си добри скороходци, за да предава колкото се може по-бърже заповѣдитъ си. Когато трѣбвало командирътъ бързо да се върне, пращали му като знакъ обгорено перо ¹⁰⁶.

Що се отнася до военното право, то въ името на общата вѣра, у византийцитъ, сѣрбитъ и българитъ действувалъ законъ, споредъ който тѣ нѣмали право извънъ битката да отвеждатъ нѣкого въ робство или да го убиватъ; позволено било само да се разграбва неприятелския имотъ. Асенъ II пусналъ на свобода следъ битката при Клокотница (1230) всички военнопленници. Следъ боя при р. Скафиди (1306), въ който Войсилъ, Смилецовиятъ братъ разбилъ царъ Светослава, всички военнопленници, освенъ боляритъ, били пуснати веднага на свобода. Следъ сражението при Велбждъ (1330) сѣрбитъ освободили, освенъ знатнитъ, всички пленници българи като единовѣрци и едноплеменици ¹⁰⁷. Не тъй постѣпвали, обаче, съ езичницитъ кумани, татари и т. н. Грабежитъ презъ българо-гръцкитъ войни били жестоки: „българска плячка“ (Μυσὼν λεία) станала поговорка у гърцитъ. Византийцитъ изгаряли хранитъ по полетата, унищожавали градинитъ, опустошавали цѣли села и отвличали стада. Българитъ и тѣхнитъ съюзници имъ отплащали съ лихвата, особено при Калояна.

Измежду българскитъ полководци особено рельефно се очертава фигурата на *Ивана Русинъ*, човѣкъ енергиченъ и опитенъ ¹⁰⁸. Въ 1323 г. той билъ комендантъ на пловдивския гарнизонъ, състоящъ се отъ 1000 български и „алански“ (татарски) конници и 2000 облѣчени въ броня пехотинци. Негови подчинени офицери били аланитъ Итилисъ и Темиръ и маджаринътъ Инасъ. Когато следъ неочакваната смъртъ на младия Тертерий II въ България настѣпила анархия, Андроникъ Младий заедно съ князь Войсилъ четири месеца държали Пловдивъ обсаденъ (1323). Единъ нѣмецъ строителъ на об-